

УДК 332.2:711.14

О. В. Лазарева,
 д. е. н., професор, професор кафедри управління земельними ресурсами,
 Чорноморський національний університет імені Петра Могили
 ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1050-7118>
 С. М. Белінська,
 д. е. н., професор, декан факультету економічних наук,
 Чорноморський національний університет імені Петра Могили
 ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5826-5958>

DOI: 10.32702/2306-6792.2022.19.3

ОБГРУНТУВАННЯ ЗМІН У ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННІ З УРАХУВАННЯМ ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯ

O. Lazareva,
 Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Management
 the Landed Resources, Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolayiv, Ukraine
 S. Belinska,
 Doctor of Economic Sciences, Professor, Dean of the Faculty of Economics,
 Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine

JUSTIFICATION OF LAND USE CHANGES TAKING INTO ACCOUNT TODAY'S CHALLENGES

Мета наукової статті полягає в обґрунтуванні основних ключових цілей у землекористуванні, що спрямовані на післявоєнну відбудову економіки.

В статті досліджено законодавчі акти, якими обґрунтовуються зміни до регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану. Вказано, що ці зміни спрямовані на запровадження спрощеного доступу до земель для виробництва сільськогосподарської продукції у зв'язку із тимчасовим призупиненням функціонування Державного земельного кадастру та Державного реєстру речових прав.

Обґрунтовано, що сьогодні в Україні, виходячи з військової ситуації та наявного внаслідок цього глибокого кризового стану економіки землекористування та економіки в цілому, має місце економічна стагнація, нереалізованість економічного потенціалу, часткове або іноді і повне знищення виробничих потужностей та ін.

Висвітлено думку, що основними ключовими цілями, які спрямовані на післявоєнну відбудову економічного простору суб'єктів ведення підприємництва на землі, є інтеграція національної науки у глобальний економічний простір, відновлення економічної діяльності суб'єктів господарювання на землі, відбудова знищених об'єктів та порушених територій, активне включення населення України у відбудову економічного простору, всебічна підтримка європейських країн, що спрямована на поступове стале зростання, модернізація економіки з врахуванням досвіду Європи, розробка та дотримання стратегій та планів відбудови територій.

The purpose of the scientific article is to substantiate the main key goals in land use aimed at post-war economic reconstruction.

The article examines legislative acts justifying changes to the regulation of land relations under martial law, such as the Law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Regarding the Creation of Conditions for Ensuring Food Security in Martial Law", the Order of the Ministry of Agrarian Policy "On Approving the Form books of registration of land ownership and land use under martial law".

It is substantiated that today in Ukraine, based on the military situation and the resulting deep crisis state of the land use economy and the economy as a whole, there is economic stagnation, unrealized economic potential, partial or sometimes complete destruction of production facilities, etc.

It was established that the current economic situation dictates new conditions regarding the possibilities of using natural resource potential in a specific situation with a specific set of resources, such as budget-tax, monetary-credit, institutional and scientific-technical levers. It is indicated that the main possibilities of using the natural resource potential are stimulating the interest of economic entities on the land in the restoration of the destroyed natural resource potential; interaction of executive authorities and business structures; inflow of investment.

The opinion is highlighted that the main key goals aimed at the post-war reconstruction of the economic space of business entities on earth are the integration of national science into the global economic space, the restoration of economic activity of economic entities on earth, the reconstruction of destroyed objects and disturbed territories, active inclusion of the population of Ukraine in the reconstruction of the economic space, comprehensive support of European countries aimed at gradual sustainable growth, modernization of the economy taking into account the experience of Europe, development and observance of strategies and plans for the reconstruction of territories.

In addition, it is argued that the experience of European countries is a valuable scientific and practical material for determining the target parameters of the Ukrainian economic recovery policy, as well as the land use system as a whole.

Ключові слова: відновлення землекористування, природно-ресурсний потенціал, військовий стан, регулювання земельних відносин, земельна ділянка, післявоєнна відбудова, підприємство на землі.

Key words: restoration of land use, natural resource potential, martial law, regulation of land relations, land plot, post-war reconstruction, entrepreneurship on land.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ

Як відомо, рівень економічного розвитку країни залежить не лише від її наявного природно-ресурсного потенціалу та геополітичного становища, а і від параметрів еколого-економічної політики, що склалась на даний момент в державі. Переважаючи приватна власність на засоби виробництва, вільний вибір виду діяльності на землі, високий рівень конкуренції, перспективність ведення бізнесу на землі завжди була життєзабезпечувальною системою українського простору.

Проте сьогодні військова агресія зі сторони Російської Федерації спричинила серйозні збитки економічному розвитку загалом, порушила процес економічної стабілізації, спричинила спад виробництва продукції продовольства, а в деяких випадках унеможливила збір врожаю загалом.

Внаслідок цього зупинились або призупинились в деякій мірі і комплексні економічні реформи в сільському господарстві і у землекористуванні зокрема, призупинились економічні перетворення в Україні, має місце руйнування та знищення ринкової інфраструктури, що

вкрай потрібна для ведення виробництва на землі. Зазначені дії спричинили консервування української економіки, яка потребує відновлення, враховуючи реалії сьогодення.

Тож спробуємо окреслити основні зміни, які потрібно здійснити в умовах українських реалій.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Сьогодні в науковій літературі досить невелика кількість публікацій, які стосуються висвітлення змін, що стосуються сьогодення, у землекористуванні. Наукові праці провідних дослідників присвячені в основному окресленню перспектив землекористування, не торкаючись його тенденцій розвитку під час військового стану.

Так, А.П. Казьмір [1, с. 62—68] виділив ключові напрями досліджень сучасних змін у землекористуванні і проаналізував методичні особливості вітчизняної системи управління землекористуванням і земельної політики.

Третяк А.М. [2, с. 62—65] обґрунтував основні положення концепції сучасного управ-

ління земельними ресурсами та землекористуванням, дослідив засади його модернізації.

Шарий Г.І. [3, с. 14] наголошує на необхідності забезпечення в Україні повноцінного обігу земель та ефективних державних механізмів економічної політики у землекористуванні.

Дорош О.С. [4, с. 52—54] в контексті нової земельної політики обґрунтовує національні вектори впливу на процес ведення ринку земельних ділянок сільськогосподарського призначення в Україні, таких як довіра до влади, стабільність фінансово-кредитних інститутів та незалежність судової гілки влади.

Кульбака В.М. [5, с. 284] висвітлює основні аспекти сталого розвитку при формуванні сталого землекористування, з'ясовує перспективні напрямки забезпечення еколого-економічного та соціального вимірів сталості.

Але конструктивне осмислення проблематики функціонування землекористування, враховуючи реалії сьогодення, дозволяє зробити висновок, що результати наукових досліджень не в повній мірі враховують його тенденції за сучасних умов, що і вплинуло на вибір теми дослідження.

МЕТА СТАТТІ

Мета наукової статті полягає в обґрунтуванні основних ключових цілей у землекористуванні, що спрямовані на післявоєнну відбудову економіки.

Процес дослідження здійснювався з використанням таких методів: монографічний (вивчення наукових публікацій з питань окреслення перспектив землекористування); аналізу і синтезу (під час дослідження нормативно-правових актів, що стосуються спрощення процесу регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану); абстрактно-логічний (для теоретичних узагальнень результатів наукового пошуку та формування висновків); графічний (для унаочнення результатів, що ж підґрунтям для проведення заходів з відновлення землекористувань).

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Сучасні тенденції землекористування, особливо враховуючи військовий стан на території України, безперечно вимагають здійснення плідного консенсусу з метою якнайшвидшого відновлення швидкими темпами економічного простору.

Тому у даній публікації ми намагатимемося не тільки показати фактичний стан справ у землекористуванні, що склався в результаті реалій

сьогодення, а й обґрунтувати заходи, які слід, на нашу думку, здійснити задля відновлення землекористувань.

Наразі, сьогодні прийнято низку законодавчих актів, якими обґрунтовуються зміни до регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану.

Так, Законом України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану" № 2145-ІХ від 24.03.2022 р. [6] передбачено зміни, що стосуються заборони оголошення проведення земельних торгів та порядку передачі земельних ділянок сільськогосподарського призначення, порядку передачі права оренди, суборенди іншій особі, ведення книги землеволодінь і землекористувань в умовах воєнного стану, умов та порядку передачі земельних ділянок в оренду для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, відповідальності власників та користувачів земельних ділянок за невиконання вимог щодо використання земель за цільовим призначенням, встановлення обмеження щодо використання земельних ділянок сільськогосподарського призначення, а також строків поновлення договорів та строків користування земельними ділянками, щодо яких закінчився після введення воєнного стану.

До того ж цим Законом внесено зміни до таких законодавчих актів як Земельний кодекс України, Закони України "Про Державний земельний кадастр", "Про землеустрій", "Про оренду землі", "Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень". Зокрема ці зміни, передбачені вище окресленим Законом № 2145-ІХ, стосуються пролонгації дії договорів оренди землі, порядку набуття такого права, проведення земельних аукціонів тощо.

Так, договори оренди, дія яких закінчується протягом дії воєнного стану, автоматично продовжуються на рік. Крім того, не потрібно укладати традиційні договори щодо пролонгації дії договору оренди земель сільськогосподарського призначення. Також орендарі набувають право передати право оренди третім особам, тобто суборенди без згоди орендаря.

Що стосується набуття права на оренду землі, вищезгаданим законом передається право районним військовим адміністраціям напряму укладати договори оренди сільськогосподарських земель. З урахуванням ситуації сьогодення вводяться такі обмеження, що передбачають встановлення розміру орендної плати не більше 8 % від номінальної грошової оцінки

земельних ділянок, а термін дії оренди не може перевищувати один рік. До того ж договори оренди повинні укладатися виключно в електронній формі.

Крім того, орендар не матиме права вимагати компенсації витрат на поліпшення орендованої земельної ділянки, а також змінювати склад угідь та цільове призначення земельної ділянки [7], передачу ділянки в суборенду, встановлення земельного сервітуту, закладення багаторічних насаджень, переважного права на купівлю ділянки, відчуження, передачу в заставу права користування, об'єднання її з іншою ділянкою, використання корисних властивостей ділянки для власних потреб, зміну цільового призначення ділянки [8]. Укладення договорів оренди землі лише в електронній формі, а також здійснення передачі в оренду земельних ділянок без проведення земельних торгів сприятиме в умовах сьогодення гранично швидкій передачі у користування їх районними військовими адміністраціями.

Також під час воєнного стану забороняється безоплатна передача земель державної та комунальної власності у приватну власність, а також надання дозволів на розроблення документації із землеустрою з метою такої передачі та її розроблення. Введено і таку заборону у сфері земельних відносин, як ведення земельних торгів щодо прав оренди, емфітевзису, суперфіцію щодо земельних ділянок державної та комунальної власності сільськогосподарського призначення.

Створено і пом'якшуючи правові передумови для формування земельних ділянок з метою передачі їх в оренду військовими адміністраціями без внесення відомостей до них до Державного земельного кадастру та без присвоєння їй кадастрового номеру на підставі технічної документації із землеустрою щодо інвентаризації земель, що буде додатком до договору оренди землі [9]. Для договорів оренди землі, що укладені військовою адміністрацією, достатньо є лише реєстрація у Книзі реєстрації договорів оренди, що ведеться у паперовій та електронній формі, а примірник договору оренди землі має передаватися електронною поштою сільській або міській раді, на території якої розташована земельна ділянка, і центральному органу виконавчої влади, який безпосередньо здійснює регулювання земельних відносин.

На період з 1 березня 2022 по 31 грудня року, що є наступним за роком, у якому припинено чи скасовано воєнний стан, не нараховується та не сплачується плата за землю за земельні ділянки, що розташовані на території

ях, на яких ведуться або велися бойові дії, земельні ділянки, що розташовані на територіях, які є тимчасово окупованими [10].

Врегульовано і питання щодо надання можливості користувачам земель сільськогосподарського призначення тимчасово строком до одного року передавати свої права на користування землею іншим агровиробникам, що в даний час мають доступ та забезпечені фінансовими, матеріальними, трудовими та технічними ресурсами. Це пов'язано з такими явищами, як мобілізація, внутрішнє переміщення громадян України, виїзд за кордон внаслідок дій, пов'язаних з військовою агресією тощо. Крім того, за умов недоступності Державного реєстру речових прав на нерухоме майно районним військовим адміністраціям передбачено надати повноваження щодо здійснення реєстрації договорів про передачу прав землекористування шляхом ведення відповідних реєстраційних книг.

Врегульовано також питання щодо нерозподілених земельних часток [11]. Зокрема вказано, що на час дії воєнного стану органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування можуть передавати в оренду для виробництва продукції продовольства сільськогосподарські ділянки для ведення товарного сільськогосподарського виробництва державної та комунальної власності, земельні ділянки, що залишилися у колективній власності та нерозподілені і невитребувані земельні частки (паї).

Всі ці зміни спрямовані, перш за все, на запровадження спрощеного доступу до земель для виробництва сільськогосподарської продукції у зв'язку із тимчасовим призупиненням функціонування Державного земельного кадастру та Державного реєстру речових прав.

Крім того, зазначені зміни направлені і на суттєве спрощення процесу регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану, на пришвидшення прийняття ефективних управлінських рішень щодо отримання земельних ділянок та реєстрації прав на них.

Наказом Мінагрополітики від 11.04.2022 р. № 219 "Про затвердження форми книги реєстрації землеволодінь та землекористувань в умовах воєнного стану" [12] затверджено форми для проведення державної реєстрації договорів оренди землі, вказано, що умовах воєнного стану вони ведуться районними військовими адміністраціями. Зокрема, в Наказі вказано, що Книга реєстрації землеволодінь і землекористувань в умовах воєнного стану ведеться в паперовій та електронній формі у форматі MS

Excel, в ній мають бути зазначені відомості щодо договорів оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення, переданих в оренду органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування; договорів оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення, переданих в оренду постійними користувачами, емфітевтами; договорів про передачу прав землекористування.

Відповідно кожний том Книги реєстрації землеволодінь і землекористувань в умовах воєнного стану повинен відкриватися і закриватися щопонеділка о 9.00 та протягом трьох днів передаватися електронною поштою на офіційні електронні адреси центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування державної політики у сфері земельних відносин, та центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері земельних відносин.

Ще одним документом, який спрямований на запровадження процедури надання адміністративної послуги "Видача витягу з технічної документації про нормативну оцінку земельної ділянки" повністю в автоматичному режимі та приведення положень Методики нормативної грошової оцінки земельних ділянок, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 3.11.2021 р. № 1147, у відповідність з актами вищої юридичної сили, є Постанова Кабінету Міністрів від 01.07.2022 № 753 "Про внесення змін до Методики нормативної грошової оцінки земельних ділянок" [13]. Основним завданням зазначеної постанови є запровадження процедури надання Витягу з технічної документації повністю в автоматичному режимі з використанням програмного забезпечення Державного земельного кадастру, в якому такий витяг оформлюватиметься в електронній формі з використанням QR-коду та без необхідності підпису особи, яка його сформує.

Таке нововведення спрямоване, перш за все, на скорочення часу отримання замовниками результатів адміністративної послуги та забезпечення відсутності людського фактору при безпосередньому формуванні та надсиланні замовнику витягу з технічної документації про нормативну грошову оцінку земельної ділянки.

Слід зазначити, що на сьогодні в Україні, виходячи з військової ситуації та наявного внаслідок цього глибокого кризового стану економіки землекористування та економіки в цілому, має місце економічна стагнація, нереалізованість економічного потенціалу, часткове або іноді і повне знищення виробничих по-

тужностей, низька ефективність використання як природних, так і виробничих, трудових, фінансових ресурсів країни, спостерігається відтік кадрового потенціалу за кордон.

За словами Б. Данилишина [14], сьогодні в Україні більш за все страждає малий та середній бізнес, який отримав близько 60 млрд грн банківських кредитів, що складає приблизно 1 % валового внутрішнього продукту або 1/10 від потреби.

Хоча вже здійснюються певні спроби щодо подолання негативних наслідків військового стану та окреслення перспектив розвитку економічного простору у найближчому майбутньому.

У квітні 2022 р. Президент України підписав Указ "Питання Національної ради з відновлення України від наслідків війни" [15], який побудований на таких ключових принципах як повний доступ до ринків ЄС, побудова економіки на принципах дерегуляції та лібералізації, налагодження логістичних маршрутів в західному напрямку, перехід від експорту сировини до переробки в тих галузях, які дають найбільшу експортну виручку та ін. Відновлення ж української економіки в цілому та її стабільне зростання планується зосередити на створенні робочих місць і постійних джерел генерування доходів. Зокрема, що стосується екологічної безпеки у воєнний та післявоєнний періоди, то вона включатиме в себе такі напрямки: реформування державного управління в природоохоронній галузі, кліматична політика (запобігання та адаптація до змін клімату), екологічна безпека та ефективне управління відходами, збалансоване використання природних ресурсів в умовах підвищеного попиту і обмежених можливостей, збереження природних систем і біологічного різноманіття; відновлення та розвиток природоохоронних територій та об'єктів [16]. Дотримання даних напрямків дозволить не тільки не тільки активізувати і поліпшити показники наукового та інноваційного забезпечення галузей економічного простору, а також і пожвавити та реалізувати конкурентні стратегії розвитку землекористувань під час відбудови.

Хоча наразі зовнішні позитивні ознаки економічного просування України до стабільного економічного росту призупинені. Тому в нинішніх умовах вкрай потрібно ухвалювати та приймати антикризові управлінські рішення з урахування всіх існуючих на даний момент особливостей ситуації, що наразі склалася. Прийняття та виконання господарських і економічних рішень має базуватися на сукупності

Рис. 1. Науково-практичну підґрунтя для проведення заходів з відновлення землекористувань суб'єктів господарювання

Джерело: сформовано авторами.

існуючих економічних знань і досвіді господарювання, враховуючи геополітичні, природні, господарські та інші умови.

Практичний алгоритм конкретних економічних дій для відновлення землекористувань та економіки в цілому має передбачати синхронність і системність роботи всіх складових задля відбудови економічного простору у поствоєнних умовах.

Зазначимо, що наявна на сьогодні економічна ситуація диктує нові умови щодо можливостей використання природно-ресурсного потенціалу в конкретній ситуації з конкретним набором ресурсів (рис 1).

На нашу думку, основними ключовими цілями, які спрямовані на післявоєнну відбудову економічного простору суб'єктів ведення підприємництва на землі є:

- розвиток національної науки та її інтеграція у глобальний економічний простір;
- відновлення економічної діяльності та поступове розширення потенціалу виробництва товарів та послуг для населення;
- відбудова знищених та пошкоджених майнових та інфраструктурних об'єктів;
- повернення внутрішньо-переміщених осіб на Україну та включення їх до відбудови української економіки;
- підтримка країнами ЄС, міжнародними інституціями, що сприятиме розвитку виробни-

чих ланцюгів, націлених на диверсифіковане виробництво;

- відбудова територій на засадах сталого розвитку та з урахуванням Європейського Зеленого курсу, дотримуючись рівноваги між інтересами громадськості, бізнесу та довкілля;

- модернізація економіки, чисте промислове виробництво, перехід на сталі сільськогосподарські практики з урахуванням досвіду країн Європи;

- розробка стратегій та планів післявоєнного відновлення територій, широке залучення громадськості, проведення аналітичних досліджень, що мають бути спрямовані на післявоєнне відновлення та відбудову економіки.

В умовах, які склалися в нашій державі, досвід країн Європи є цінним науково-практичним матеріалом для визначення цільових параметрів політики відновлення української економіки, а також системи землекористування в цілому.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ЦЬОМУ НАПРЯМІ

Тенденції функціонування землекористування в сучасний період дозволили окреслити основні зміни, які слід здійснити задля відновлення порушених територій.

Аналіз законодавчих змін у сфері регулювання земельних відносин у зв'язку з введенням військового стану на території України показав як і перспективи, які спрямовані на прийняття та втілення у життя управлінських рішень у сфері землекористування, так і перспективи для запровадження спрощеного доступу до земель для виробництва сільськогосподарської продукції.

Дотримання існуючих можливостей щодо використання природно-ресурсного потенціалу дозволить досягти певних ключових цілей, які стосуються відновлення економічного простору у після воєнний стан.

Висвітлено думку, що такими цілями є інтеграція національної науки у глобальний економічний простір, відновлення економічної діяльності суб'єктів господарювання на землі, відбудова знищених об'єктів та порушених територій, активне включення населення України у відбудову економічного простору, всебічна підтримка європейських країн, що спрямована на поступове стале зростання, модернізація економіки з врахуванням досвіду Європи, розробка та дотримання стратегій та планів відновлення територій.

Подальші дослідження мають стосуватись позитивних та негативних аспектів розвитку землекористувань в сенсі відновлення ключових позицій економіки.

Література:

1. Казьмір П.Т. Ключові напрями та методичні особливості сучасних досліджень змін у землекористуванні. Socio-economic problems of the modern period of Ukraine. 2019. Випуск 4 (138). С. 62—68. URL: [http://ird.gov.ua/sep/sep20194\(138\)/sep20194\(138\)_062_-KazmirP,KazmirL.pdf](http://ird.gov.ua/sep/sep20194(138)/sep20194(138)_062_-KazmirP,KazmirL.pdf)
2. Третяк А.М., Третяк В.М., Курильців Р.М., Прядка Т.М., Третяк Н.А. Управління земельними ресурсами та землекористуванням: базові засади теорії, інституціоналізації, практики: монографія. За заг. ред. А.М. Третяка. Біла Церква: "ТОВ "Білоцерківдрук", 2021. — 227 с.
3. Шарий Г.І., Нестеренко С.В., Сучкова Є.В. Вдосконалення земельних відносин в Україні. Вісник ЛНАУ. Серія "Економіка АПК". 2021. № 28. С. 11—18. URL: <http://reposit.nupp.edu.ua/handle/PoltNTU/9518>
4. Dorosh O., Fomenko V., Tretiachenko D. National vectors of the implementation of agricultural land plots market in Ukraine. Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. 2019. № 1. pp. 49—57. URL: <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Zemleustriy/article/view/12720>

5. Кульбака В.М. Концептуальні основи формування сільськогосподарських землекористувань в умовах сталого розвитку. Український журнал прикладної економіки. 2020. № 2. Том 5. С. 282—288. URL: http://ujae.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/ujae_2020_r02_a33.pdf

6. Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану" № 2145-IX від 24.03.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-20#Text>

7. Рубаник Р. Що варто знати про оренду землі у воєнний час. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/18/685899/>

8. Мартинів А. Земельне питання: що змінилося в законодавстві із землекористування на час військового стану. І на яких умовах можна орендувати ділянку. URL: <https://mind.ua/openmind/20238178-zemelne-pitannya-shcho-zminilosya-v-zakonodavstvi-iz-zemlekoristuvannya-na-chas-vijskovogo-stanu>

9. Закон і бізнес. Земельні відносини підлаштовують під воєнний стан. URL: <https://zib.com.ua/ua/150946.html>

10. Озвучено законодавчі зміни щодо земельних відносин на час воєнного стану. URL: <https://agronews.ua/news/ozvucheno-zakonodavchi-zminy-shhodo-zemelnyh-vidnosyn-na-chas-voyennogo-stanu/>

11. Немцева Ю. Озвучено 5 ключових змін у земельному законодавстві на час воєнного стану. URL: <https://kurkul.com/news/30185-ozvucheno-5-klyuchovih-zmin-u-zemelnomu-zakonodavstvi-na-chas-voyennogo-stanu>

12. Наказ Мінагрополітики "Про затвердження форми книги реєстрації землеволодінь і землекористувань в умовах воєнного стану" від 11.04.2022 № 219. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/RE37765>

13. Постанова Кабінету Міністрів від 1.07.2022 № 753 "Про внесення змін до Методики нормативної грошової оцінки земельних ділянок". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/753-2022-%D0%BF#Text>

14. Данилишин Б. Передчасне згортання антикризових програм буде нести системні загрози для економічного відновлення в Україні. URL: <https://www.unian.ua/economics/other/peredchasne-zgortannya-antikrizovih-program-bude-nesi-sistemni-zagrozi-dlya-ekonomichnogo-vidnovlennya-v-ukrajini-bogdan-danilishin-ostanni-novini-11490082.html>

15. Указ Президента України від 21.04.2022 № 266 "Питання Національної Ради з віднов-

лення України від наслідків війни". URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2662022-42225>

16. Стрілець Р. Визначено 5 пріоритетних напрямків у сфері екологічної безпеки для Плану відновлення України. URL: <https://mepr.gov.ua/news/39257.html>

References:

1. Kazmir, P.T. (2019), "Key trends and methodological features of modern studies of changes in land use", Socio-economic problems of the modern period of Ukraine, vol. 1 (138), pp. 62—68, available at: [http://ird.gov.ua/sep/sep20194-\(138\)/sep20194\(138\)_062_KazmirP,KazmirL.pdf](http://ird.gov.ua/sep/sep20194-(138)/sep20194(138)_062_KazmirP,KazmirL.pdf) (Accessed 29 Sept 2022).

2. Tretyak, A.M., Tretyak, V.M., Kurilciv, R.M., Pryadka, T.M. and Tretyak, N.A. (2021), Upravlinnya zemelnimi resursami ta zemlekoristuvannym: bazovi zasady teorii, institucionalizacii, praktiki [Management of land resources and land use: basic principles of theory, institutionalization, practice], TOV "Bilocerktivdruk", Bila Cerkva, Ukraine.

3. Shary, G.I., Nesterenko, S.V. and Suchkova, E.V. (2021), "Improvement of land relations in Ukraine", Visnik LNAU. Seria "Ekonomika APK", vol. 28, pp. 11—18, available at: <http://reposit-nupp.edu.ua/handle/PoltNTU/9518> (Accessed 29 Sept 2022).

4. Dorosh, O., Fomenko, V and Tretiachenko, D. (2019), "National vectors of the implementation of agricultural land plots market in Ukraine", Zemleustry, kadastr I monitoring zemel, vol. 1, pp. 49—57, available at: <http://journals-nubip.edu.ua/index.php/Zemleustriy/article/view/12720> (Accessed 29 Sept 2022).

5. Kulbaka, V.M. (2020), "Conceptual bases of formation of agricultural land uses in conditions of sustainable", Ukrainsky gurnal prikladnoy ekonomiky, vol. 2, tom 5, pp. 282—288, available at: http://ujae.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/ujae_2020_r02_a33.pdf (Accessed 29 Sept 2022).

6. The Verkhovna Rada of Ukraine (2022), The Law of Ukraine "On the introduction of changes to some legislative acts of Ukraine regarding the creation of conditions for ensuring food security in the conditions of martial law", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-20#Text> (Accessed 29 Sept 2022).

7. Rubanyk, K. (2022), "What you should know about renting land in wartime", Available at: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/18/685899/> (Accessed 30 Sept 2022).

8. Mastiniv, A. (2022), "The land issue: what changed in the legislation on land use during martial law. And under what conditions can you rent a plot", Available at: <https://mind.ua/openmind/20238178-zemelne-pitannya-shcho-zminilosya-v-zakonodavstvi-iz-zemlekoristuvannya-na-chas-vijskovogo-stanu> (Accessed 30 Sept 2022).

9. Zakon I biznes (2022), "Land relations are adjusted to martial law", Available at: <https://zib.com.ua/ua/150946.html> (Accessed 30 Sept 2022).

10. agronews.ua (2022), "Legislative changes regarding land relations during martial law were announced", Available at: <https://agronews.ua/news/ozvucheno-zakonodavchi-zminy-shhodo-zemelnyh-vidnosyn-na-chas-voyennogo-stanu/> (Accessed 30 Sept 2022).

11. Nemceva, U. (2022), "5 key changes in land legislation during martial law were announced", Available at: <https://kurkul.com/news/30185-ozvucheno-5-klyuchovih-zmin-u-zemelnomu-zakonodavstvi-na-chas-voyennogo-stanu> (Accessed 30 Sept 2022).

12. Ministry of Agrarian Policy (2022), Order "On the approval of the form of the book of registration of land ownership and land use under martial law", Available at: <https://ips.ligazakon.net/document/RE37765> (Accessed 30 Sept 2022).

13. Cabinet of Ministers of Ukraine (2022), "On making changes to the Methodology of normative monetary valuation of land plots", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/753-2022-%D0%BF#Text> (Accessed 30 Sept 2022).

14. Danilishin, B. Premature curtailment of anti-crisis programs will pose systemic threats to economic recovery in Ukraine (2021), "", Available at: <https://www.unian.ua/economics/other/peredchasne-zgortannya-antikrizovih-program-bude-nesti-sistemni-zagrozi-dlya-ekonomichnogo-vidnovlennya-v-ukrajini-bogdan-danilishin-ostanni-novini-11490082.html> (Accessed 30 Sept 2022).

15. The President of Ukraine (2022), Decree "The question of the National Council for the recovery of Ukraine from the consequences of the war", Available at: <https://www.president.gov.ua/documents/2662022-42225> (Accessed 30 Sept 2022).

16. Strilec, R. (2022), "5 priority directions in the field of environmental security for the Recovery Plan of Ukraine have been identified", Available at: <https://mepr.gov.ua/news/39257.html> (Accessed 30 Sept 2022).

Стаття надійшла до редакції 03.10.2022 р.